

Een grens te ver

Een methodologisch commentaar op 'Toch een groeiende kloof tussen kiezers en gekozenen? Non respons in het Nationaal Kiezersonderzoek revisited' van Henk van Goor

Manfred te Grotenhuis, Stijn Ruiters en Nan Dirk de Graaf

Onlangs beweerde Henk van Goor dat de politieke interesse in Nederland naar alle waarschijnlijkheid daalde tussen 1981 en 1998 (2003: 234). Hij komt tot deze intrigerende conclusie door bij zijn analyse van het Nationaal Kiezersonderzoek (NKO 1972-1998) rekening te houden met vertekening door non respons. Dat correcties voor stijgende non respons in dit geval noodzakelijk zijn, is evident. Van Goor maakt echter bij deze correcties aanvechtbare keuzes en berekeningen en verbindt daaraan vergaande uitspraken over het belang van surveyonderzoek. In deze bijdrage laten we door een meer realistische berekening zien dat de veronderstelde daling in politieke interesse niet aannemelijk is. Veel eerder is er sprake geweest van een lichte stijging. Dit is in overeenstemming met wat politicologen op basis van de NKO's geconcludeerd hebben (Aarts en Thomassen, 2000; Van der Kolk, 2000).

Volgens Van Goor is de politieke interesse onder de Nederlandse bevolking wel degelijk afgenomen. Dit zou onopgemerkt blijven, omdat de NKO's te kampen hebben gehad met een toenemend aantal weigeraars die weinig tot geen politieke interesse zouden hebben. Dit probleem van selectieve non respons was al eerder door de NKO-onderzoekers zelf onderkend. Om vast te stellen in hoeverre deze non respons leidt tot een vertekend beeld van de politieke interesse verrichtten ze in 1998 een aanvullend onderzoek.

Voor het NKO uit 1998 werd een aselechte steekproef bestaande uit 4207 individuen samengesteld. Hiervan werden in eerste instantie 2101 personen geïnterviewd. Daarmee bedroeg de aanvankelijke non respons bijna 50%. Deze bestond uit mensen die weigerden te participeren (1512 personen) en uit mensen die onbereikbaar waren (594). In het aanvullend onderzoek slaagde men erin 50% van alle aanvankelijke weigeraars (756) en 15% van alle aanvankelijk onbereikbare personen (89) alsnog te interviewen. Uit de analyses bleken de alsnog benaderde personen inderdaad gemiddeld genomen minder in politiek geïnteresseerd te zijn. Van de oorspronkelijke 2101 respondenten was namelijk

trendlijn van Van der Kolk daarom de bovengrens. Bij het vaststellen van de ondergrens gaat Van Goor echter te ver. Hij houdt namelijk geen rekening met de alsnog benaderde respondenten uit het aanvullend onderzoek. Hiervan is immers bekend wat de politieke interesse is en het is onbegrijpelijk dat deze informatie niet verdisconteerd is.

Voor het vaststellen van de ondergrens dient naar onze mening gebruik gemaakt te worden van 1) de politieke interesse van de aanvankelijke steekproef, 2) de politieke interesse van de geïnterviewde personen die aanvankelijk onbereikbaar waren, 3) de politieke interesse van de aanvankelijke weigeraars en 4) de politieke interesse van de in het geheel niet geïnterviewde personen. *Alleen* voor deze laatste groep nemen we de suggestie van Van Goor over en stellen hun politieke interesse op nul. We hebben immers van deze groep geen enkele informatie. De berekening die voor het overige gelijk is aan die van Van der Kolk (2000), resulteert in een trendlijn die naar onze mening de ondergrens van de ontwikkeling in politieke interesse aangeeft.¹ Er wordt immers gerekend met de laagst mogelijke politieke interesse van de in het geheel niet geïnterviewde personen. Deze nieuwe trendlijn is over de gehele periode niet dalend [zie Fig. 1, trendlijn 'Te Grotenhuis, Ruiter, De Graaf']. Omdat waarschijnlijk de niet-geïnterviewde personen toch enige politieke interesse hebben – van de geïnterviewde weigeraars bleek immers nog de helft tamelijk tot zeer politiek geïnteresseerd te zijn – zal de werkelijke trend zich ergens bevinden in het grijze gebied van figuur 1. Dit betekent dat er hoogstwaarschijnlijk geen daling van politieke interesse heeft plaatsgevonden in de bewuste periode. Integendeel, de trendlijnen suggereren voor de periode 1972-1998 eerder een lichte stijging. Deze analyse ontkracht Van Goors conclusie dat politicologen de groeiende onvrede onder de Nederlandse bevolking over het hoofd zagen.²

Gelet op het bovenstaande vervalt tevens het argument voor de diskwalificerende beweringen over het zinvolle van surveyonderzoek waarmee Van Goor zijn artikel afsluit. Naar onze stellige overtuiging blijft het surveyonderzoek – mits gedegen uitgevoerd – een onvervangbaar hulpmiddel om verantwoorde uitspraken te doen over ontwikkelingen in de samenleving.

Noten

1. Omdat enkel in 1998 een aanvullend onderzoek is gedaan, moet de politieke interesse van de non responsgroep, dat wil zeggen 50% van de weigeraars en 15% van de niet bereikbare personen, in de andere jaren worden geschat. In navolging van Van der Kolk, gebruiken wij voor deze schatting de verhouding

tussen het aantal politiek geïnteresseerden in respectievelijk de responsgroep en de non responsgroep uit 1998. Zie voor de exacte berekening van de trendlijnen uit figuur 1 het volgende internetadres:

http://oase.uci.kun.nl/~mtgroten/downloads_bestanden/trends.sps

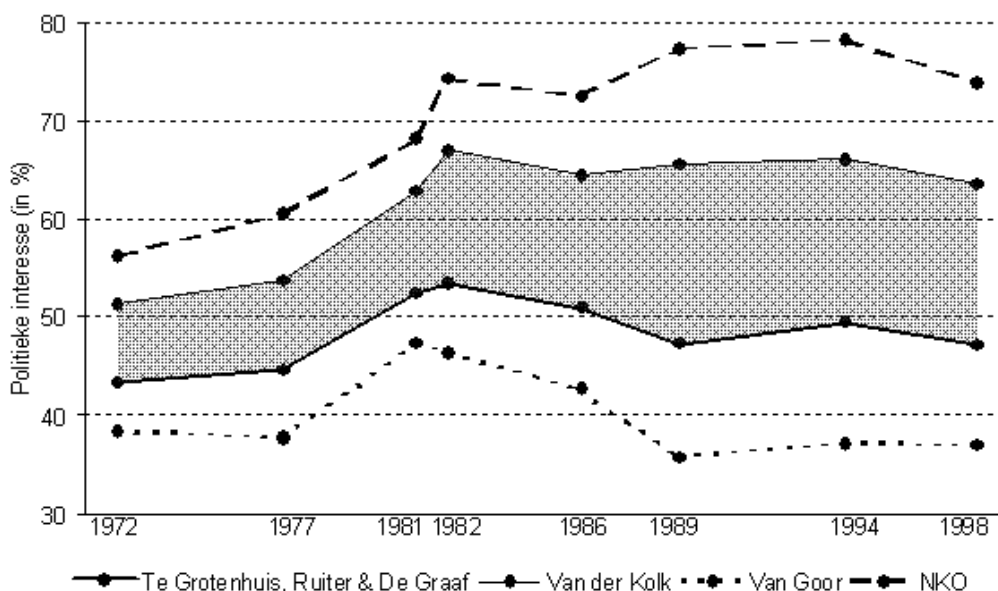
2. Zelfs als men Van Goors berekening aanvaardt, dan is zijn conclusie dat de politieke interesse tussen 1981 en 1994/1998 is gedaald, gebaseerd op selectief gebruik van de gegevens. Immers, zijn trend laat slechts een dalend patroon zien tussen 1981 en 1989, daarna stabiliseert deze. Belangrijker nog is het onvermeld laten van de sterke stijging tussen 1977 en 1981.

Geraadpleegde literatuur

- Aarts, K., Thomassen, J. (2000) Belangstelling voor politiek en politiek zelfvertrouwen. In: J. Thomassen, K. Aarts en H. van der Kolk (red.) *Politieke veranderingen in Nederland 1971-1998: Kiezers en de smalle marges van de politiek*. Den Haag: Sdu, pp. 35-56.
- Goor, H. van (2003) Toch een groeiende kloof tussen kiezers en gekozenen? Non respons in het Nationaal Kiezersonderzoek revisited. *Sociologische Gids* 50: 231-235.
- Kolk, H. van der (2000) Bijlage: Nationaal Kiezersonderzoek 1971-1998. In: J. Thomassen, K. Aarts en H. van der Kolk (red.) *Politieke veranderingen in Nederland 1971-1998: Kiezers en de smalle marges van de politiek*. Den Haag: Sdu, pp. 219-233.

74,1% tamelijk tot zeer in politiek geïnteresseerd, terwijl dit voor de respondenten die aanvankelijk onbereikbaar waren 62,2% bleek te zijn en onder de geïnterviewde weigeraars bedroeg het percentage zelfs 49,9 (Van der Kolk, 2000). Dergelijke verschillen in politieke interesse maakten een correctie onvermijdelijk. Via een herberekening kon worden aangetoond dat de politieke interesse in Nederland tussen 1972 en 1998 minder sterk steeg dan de stijging zoals deze op basis van NKO-onderzoek aanvankelijk was vastgesteld [Fig.1, trendlijn ‘Van der Kolk’ en trendlijn ‘NKO’]. Deze herberekening berust echter op de aanname dat de alsnog benaderde respondenten uit het aanvullend onderzoek een representatieve afspiegeling vormen van de gehele non respons. Deze aanname wordt door Van Goor ernstig betwijfeld. Het ligt volgens hem meer voor de hand dat de mensen uit de resterende non responsgroep nog minder in politiek geïnteresseerd zijn dan de alsnog benaderde respondenten uit het aanvullend onderzoek. Wanneer dat het geval is, zou de gemiddelde politieke interesse naar beneden moeten worden bijgesteld. Vervolgens berekent Van Goor een ondergrens van de politieke interesse voor alle NKO’s door *alle* non respons te behandelen alsof deze geen politieke interesse zou hebben [zie Fig. 1, trendlijn ‘Van Goor’].

Figuur 1: Trends in politieke interesse op basis van NKO en op basis van correcties voor selectieve non respons



Wij zijn het met Van Goor eens dat de geïnterviewde non respons waarschijnlijk niet representatief is voor de gehele non respons. In het gunstigste geval vormt de